

1

Het vroom dat het kraakte. De sneeuw lag wel een voet hoog. Ijzig blies de wind uit het oosten. Met het bovenlijf voorovergebogen ploeterden een paar mannen door de sneeuw. Allebei hadden ze een knoestige stok in de hand. Het was al middernacht. De maan ging schuil achter de wolken. Straks, als de wind iets zou gaan liggen, zou het waarschijnlijk weer beginnen te sneeuwen. Wat deden deze mannen midden in de nacht en in dit weer, nu iemand zelfs zijn hond niet naar buiten zou sturen?

‘Het valt niet mee, Lieuwe’, zei de ene, die zo te zien de jongste was. ‘t Vriest hard. Ik wilde wel dat we Ezumazijl maar bereikt hadden. Dan hebben we de beschutting van de dijk en bovendien de wind in de rug.’

‘Ja, ’t is koud’, antwoordde de ander. ‘Maar we moeten zien dat we vannacht een flink eind verder komen.’

Deze mannen waren Lieuwe Botes en Jelle, de zoon van Lolke Wiegers uit Anjum. Ze waren op reis van Anjum naar Delfzijl en reisden bij nacht, want Lieuwe en Jelle vluchtten voor de soldaten van Napoleon.

Napoleon voerde een verbitterde strijd met Engeland. Met wapens kon Napoleon Engeland niet klein krijgen, want Engeland was op zee Napoleon de baas. Daarom besloot Napoleon Engeland op economisch gebied te treffen. Dat Napoleon daardoor de onder zijn heerschappij staande landen en in het bijzonder ons land financieel bijna vernietigde, deerde hem niet. Alle handel met Engeland werd verboden. Engeland probeerde zijn schade te verminderen door een uitgebreide smokkelhandel. En Napoleon verzachtte later zijn maatregelen wel, omdat bleek dat hij niet alle waren waarover Engeland beschikte, bijvoorbeeld

koloniale waren, kon missen, maar de invoerrechten waren zo hoog dat de smokkelhandel eerder toe- dan afnam. Vooral uit Helgoland werden grote hoeveelheden goederen naar de Waddeneilanden verscheept en vervolgens over de Waddenzee naar de vaste wal gebracht.

Ook in de omtrek van Anjum bloeide de smokkelhandel. Maar Napoleon trof uitgebreide maatregelen. De schans op Oostmahorn werd weer hersteld en in 1810 werd er een kruitmagazijn gebouwd. Op verschillende plaatsen langs de kust werden soldaten op wacht gezet. Een smokkelbende onder Anjum gaf de kustwacht handen vol werk. Vergeefs spande commandant Robesville zich in om de bende gevangen te nemen. Steeds weer waren de smokkelaars de soldaten te slim af.

Maar de laatste maanden liep het voor de smokkelaars mis. Wel hadden ze nog kans gezien in november een grote partij smokkelwaar, koffie en tabak aan land te brengen, maar toen hadden de smokkelaars een goed heenkomen moeten zoeken. Vooral korporaal Longchamps en een stille verklikker, Jelle Piebes, die op Oostmahorn woonde, verschaften aan luitenant Robesville waardevolle inlichtingen. De bende smokkelaars was uit elkaar gestoven, zonder dat het de kustwacht gelukt was iemand gevangen te nemen. Maar korporaal Longchamps had Lieuwe Botes, het hoofd van de smokkelaars, menen te herkennen. En ook een van de leden, Klaas van Lubbert Klazes, was bekend.

Lieuwe en Klaas hadden zich een maand lang in een eendenkooi bij Anjum verborgen gehouden. Ook was Jelle van Lolke Wieggers bij hen. Jelle was namelijk door de Fransen gevangengenomen, omdat zij hem verdachten de smokkelaars van een schuilplaats te voorzien op Groot Grouw, de boerderij van zijn vader. En nu hadden de smokkelaars, voor zij uit elkaar gingen, Jelle bevrijd uit de toren in Anjum waar hij gevangenzat. Jelle, Lieuwe en Klaas hadden zich samen ongeveer een maand lang in de eendenkooi verborgen, toen door verraad van Jelle Piebes hun schuilplaats ontdekt was. Klaas was gevangengenomen en

zou de volgende dag naar Leeuwarden worden gebracht, waar ook Klaas' broer Hessel al gevangenzat.

Lieuwe Botes en Jelle van Lolke Wiegers waren nu, als twee Duitse joden vermomd, op weg gegaan van Anjum naar Delfzijl om van daaruit in een van de Duitse havens een schip te vinden dat naar Engeland voer. Het was in de week voor Kerst en bitter koud. De maan was achter de wolken schuilgegaan. Zwijgend vervolgden de beide mannen een tijd lang hun weg. Eindelijk verbrak Jelle het zwijgen en zei tegen zijn makker: 'Ik hoop maar dat onze kameraden vannacht Klaas bevrijden, zoals jullie mij uit de toren hebben gehaald. Want anders vrees ik het ergste.'

'Ja, ik hoop het ook', zei Lieuwe. 'Anders wordt hij ook naar Leeuwarden gebracht. En dat zou vreselijk zijn voor zijn ouders, Lubbert en Japke. Hun zoon Hessel is ook al gevangen. En Douwe moet in het leger dienen. Ze hebben alleen Syke nog maar over, want Lubbert heeft z'n oudste dochter Anna het huis uitgejaagd, omdat zij niet met Jelle Piebes wil trouwen. Nu, dat kan ik me van haar best begrijpen, want ik vertrouw die Jelle niet. Ik heb geen bewijs, maar ik denk dat hij de stille verklikker is.'

'Oh, als dat waar was!' Jelle balt zijn vuisten. 'Wie zou in Hessels kist toch koffie en tabak verstopt hebben?'

'Ja, dat zal wel altijd een geheim blijven. Hessel heeft nooit iets met het smokkelen uit te staan gehad. En nu werd bij de huiszoeking bij Lubbert Klazes juist in zijn kist smokkelwaar gevonden. Dat kan er niet vanzelf ingekomen zijn. Hessel is toen gevangengenomen en zit nu in Leeuwarden in de gevangenis.'

'Maar het is toch vreselijk iemand zomaar zonder bewijs gevangen te nemen. Alleen op grond van een onbewezen verdenking.'

'Dat is 't ook Jelle. Maar heb jij dat zelf ook niet meegemaakt? Ze hadden jou ook gevangengenomen, alleen maar omdat ze je ervan verdachten ons een schuilplaats te bieden.'

'Ja, maar hun verdenking tegen mij was wel gegrond.'

‘Dat doet er niet toe. Ze hadden toch geen bewijs! We zijn onze vrijheid kwijt, Jelle. Oh, ze hebben de Fransen met gejuich ingehaald en onze goede stadhouder moest vluchten. Maar er is nu wel niemand meer in Nederland of hij snakt naar bevrijding van het Franse juk.’

‘Maar zolang we nog zuchten onder Napoleons vuist moeten we ons stilhouden of vluchten’, voegde Jelle er bitter aan toe. ‘Wie weet voor hoelang!’

‘Ja, Napoleon is nu machtig. Maar dat blijft niet zo, Jelle. De kapitein van het Engelse smokkelschip met wie ik in november sprak, verzekerde mij dat men zich overal begint te verzetten. Het lijkt voor ons wel alsof Napoleon alles ongestraft kan doen, maar zijn willekeur wreekt zich. Wij zijn nu ongeveer een halfjaar Franse onderdanen. In juli van dit jaar is Nederland bij Frankrijk ingelijfd. Nu moeten onze kinderen op school Frans leren, zelfs in ons afgelegen dorp. Napoleon denkt dat hij door Holland in te lijven, Engeland beter kan bestrijden. Maar hij vergist zich. Hij zal Engeland niet klein krijgen. Om Napoleon tegen te werken, heb ik al deze jaren gesmokkeld! Op mijn manier wilde ik mijn vaderland dienen. En niet alleen hier zijn de mensen ontevreden, maar dat zal wel zo wezen in alle landen die Napoleon heeft onderworpen.’

‘Ze zeggen dat Napoleon weer getrouwd is, is het niet?’

‘Jazeker. Ik heb erover gelezen in de *Leeuwarder Courant*. Maar m’n vriend, kapitein John Brown van de Black Horse, die ik, zoals ik net zei, in november nog heb gesproken, heeft me daarover een mooi verhaal gedaan. Napoleon heeft dit jaar een lelijk blauwtje gelopen. Hij wilde graag trouwen met de zuster van Alexander, de tsaar van Rusland. Zij heet Anna Paulowna en ze moet buitengewoon knap wezen. Maar de tsaar wilde er niets van weten. En reken maar dat Napoleon kwaad was. Er komt nog eens een oorlog tussen Napoleon en Alexander.’ Zo pratende waren de beide mannen het gehucht Ezumazijl genaderd.

‘Zouden er nog mensen op zijn, Lieuwe?’ vroeg Jelle.

‘Ik denk het niet. ’t Is al zowat een uur. Misschien de sluiswachter. Maar waarschijnlijk is het niet, want ze kunnen toch niet spuien nu het

ijs sterk is. Maar het hindert niet. Hij zal ons niet verraden.'

Alles was echter donker in Ezumazijl. Het gehucht bestond slechts uit enkele tientallen huizen. Een kalkbranderij en een scheepshelling brachten wat levendigheid. Bij de sluis stond een grote herberg, waarin de sluiswachter woonde. Hol klonken de stappen van de beide mannen toen ze over de brug gingen. 'Hè,'t is hier luwer', zei Jelle. 'De wind snijdt ons nu tenminste niet meer in het gezicht. Laten we maar een beetje flink doorstappen.'

Een eenzame weg strekte zich nu voor hen uit. Aan de ene zijde rees de dijk omhoog, aan de andere kant was de berm van de weg beplant met wilgenbomen. Na een kwartiertje lopen zagen de wandelaars een hoeve. 'Daar woont de moeder van Lubbert Klazes van Oostmahorn', zei Lieuwe. 'Anna is nu bij haar grootmoeder, denk ik. Maar wat is dat?' viel hij zichzelf plotseling in de rede, terwijl hij Jelle bij de arm greep. 'Hoor je daar geen paarden aankomen?'

Onmiddellijk bleven beide mannen staan. Ze tuurden vooruit. Daar kwam de maan achter een donkere wolk vandaan en verlichtte het witte veld. 'Het zijn ruiters', zei Lieuwe ongerust. 'Vlug, we moeten ons verbergen. Kom ...' Hij trok Jelle mee naar de rechterkant van de weg. 'We kunnen niet bij de dijk naar boven, want daar zien ze ons. Maar hier achter de wilgen ...' Tot diep in de slootwal stond daar het wilgenhakhout. Lieuwe en Jelle snelden naar beneden en kropen toen onder de struiken. Ze lagen nu plat op het ijs tegen de wal aan.

'Sst ...' Lieuwe legde de vinger op de lippen, toen Jelle iets wilde zeggen. Boven hun hoofden klaagde door de kale takken de wind. Het was het enige geluid dat de stilte verbrak.

Nee, toch niet. Luister! Al duidelijker werd de hoefslag van de paarden. Ze kwamen dichterbij. Lieuwe hief even zijn hoofd omhoog om scherper te luisteren en zo mogelijk iets te zien. Maar hij zag niets, want de wal liep steil omhoog en bovendien beletten riet en wilgenhout elk uitzicht. Hoor ... nu waren ze vlakbij. Maar ... hielden ze halt? Was de galop in stap overgegaan? Luister ...

‘Halt!’ Luid klonk het bevel. Lieuwe en Jelle hielden hun adem in. Ze luisterden gespannen. Jelle verstond geen woord, want de ruiters spraken Frans. Maar Lieuwe, die vroeger gevaren had, kon hen woord voor woord verstaan. ‘Hier moet het toch ongeveer zijn, is het niet, luitenant?’ De stem had een gebiedende klank.

‘Jawel, kapitein’, antwoordde de aangesprokene. ‘Toen de maan even achter de wolken vandaan kwam, zagen we duidelijk een paar gedaanten die plotseling verdwenen.’

‘We zullen zoeken’, zei de kapitein kortaf. ‘Laat de mannen afstijgen. Zijn ze niet op de dijk geklommen?’

‘Nee kapitein, dat zouden we wel hebben gezien. Ze moeten zich hier aan de landzijde verborgen hebben.’ Een paar korte bevelen tot de soldaten volgden en even later waren de tien mannen die de kapitein en zijn luitenant vergezelden, afgestapt.

‘Soldaten’, zei de kapitein, ‘we hebben hier een paar mannen opgemerkt die zich, toen we ze in het gezicht kregen, plotseling hebben verborgen. Misschien zijn het een paar voortvluchtigen. Doe je best ze op te sporen.’

Terwijl twee soldaten bij de paarden bleven, verspreidden de anderen zich over de berm. De kapitein en zijn luitenant gaven een goed voorbeeld. Ze stapten het wilgenhakhout in. ‘Het ijs zal toch wel vertrouwd zijn?’ zei de kapitein. ‘En ’t is hier allemaal riet. Als de maan ons nu maar niet in de steek laat.’

‘We hebben een paar fakkels bij ons kapitein’, merkte de luitenant op. ‘Zullen we die aansteken?’ Maar de luitenant kreeg geen antwoord, want de kapitein klauterde al de wal af ... precies bij de plaats waar Lieuwe en Jelle lagen, stijf tegen de kant gedrukt.

De kapitein hield zich vast aan de takken. ‘Wat is die wal glad’, bromde hij. ‘Je kunt je benen wel breken ... Ho! Wat is dat?’

Ja ... wat was dat? De kapitein klom naar beneden waar Jelle lag. Deze zag het gevaar waarin hij en zijn makker verkeerden. Want zo meteen zou de Fransman bovenop hem terechtkomen en dan waren

ze verloren. Tegelijk, alsof ze het afgesproken hadden, sprongen hij en Lieuwe overeind. ‘Deze kant op’, fluisterde Lieuwe, terwijl hij de wal opsnelde. Met een paar grote sprongen waren ze bij de dijk. Een ogenblik stond de kapitein beteuterd. En de luitenant, die net zijn commandant wilde volgen, was niet minder verbaasd. Toen herstelde de kapitein zich. ‘Houd ze, soldaten!’ schreeuwde hij. ‘Daar gaan ze!’

Houd ze ... Ja, dat was gemakkelijker gezegd dan gedaan. De meeste soldaten stonden in het hakhout op de slootkant met de rug naar de weg. ‘Wat is er?’ ‘Daar gaan ze!’ ‘De dijk op!’ Deze en andere uitroepen werden van alle kanten gehoord. Alle soldaten stormden uit het kreupelhout. De kapitein en de luitenant snelden mee de dijk op. Lieuwe en Jelle hadden echter enige voorsprong en waren al over de dijk verdwenen. Bovendien waren de ruiters nog stijf van de lange rit die ze achter de rug hadden, zodat ze bij het beklimmen van de gladde dijk telkens uitgleden.

‘Lomperd, kijk toch uit!’ brulde de kapitein, toen een van de soldaten op hem terecht kwam. Naast hem waren twee soldaten bijna slaags geraakt. De soldaten met hun zware ruitelaarzen, die erg glad waren, tuimelden op en door elkaar in een verward kluwen. ‘Toe dan, lumme!’ schreeuwde de kapitein, die zich met moeite staande hield op de gladde helling. ‘Moeten ze ons nu nog ontkomen?’

Gelukkig voor de Fransen dreven de wolken van de maan weg, zodat het licht bleef. ‘Daar gaan ze! Daar! Daar!’ riep de luitenant, die het eerst op de dijk was. ‘We gaan ze achterna. Vooruit!’ De anderen waren nu ook boven.

Lieuwe en Jelle hadden hun voorsprong aanmerkelijk vergroot. Lieuwe liep voorop. Ze snelden voort, zo vlug ze konden. Buiten de dijk lag een uitgestrekt stuk kwelderland. Bij erg hoog water kwam het tot aan de dijk en liep het land onder. Maar zulke hoge vloed kwam zelden voor. Toch was daar de bodem nog ziltig en bedekt met blauwgroen kweldergras. Brede greppels doorsneden het land. Verderop naar de zee toe verminderde het gras geleidelijk tot het op

het laatste gedeelte, dat bij elke enigszins hoge vloed onder water stond, geheel verdween en de drassige, slijkerige bodem liet zien. Nu was de grond hard bevroren en een dikke sneeuwlaag verzwaarde het lopen voor de vluchtelingen. ‘Waar wil je toch heen, Lieuwe?’ hijgde Jelle.

‘Stil, wacht maar, kom maar mee’, was het antwoord. Jelle begreep er niets van. Lieuwe liep rechtuit naar de zee toe. Zo moesten ze toch vastlopen! Maar Lieuwe scheen een bepaald doel te hebben. Ze waren al op het onbegroeide gedeelte gekomen waar de slikgronden begonnen. Het lopen werd hier nog zwaarder. Omdat het water hier veel zouter was, was het ijs lang niet zo vertrouwd. Telkens schoot hun voet erdoorheen in een kuil. Lieuwe liep nu langzamer. Eindelijk bleef hij staan en keek rond. Jelle stond hijgend naast hem. ‘Ja, daar is het’, zei Lieuwe.

‘Wat?’

‘Oh, niets. Kom maar mee.’ Lieuwe had het weer op een lopen gezet.

De soldaten waren intussen dichterbij gekomen. ‘We krijgen ze wel, jongens!’ schreeuwde de kapitein. ‘Ze lopen zich hier vast. Dadelijk kunnen ze niet verder. We moeten ons verspreiden en ze insluiten.’

Inderdaad schenen Lieuwe en Jelle nu ook te merken dat ze vastliepen. Het leek er in ieder geval op dat ze doelloos rondliepen. Ze hadden de rechte lijn verlaten en liepen nu in een grote boog. De soldaten, die dit merkten, hieven een juichkreet aan. Ze waren nog te ver van de vluchtelingen verwijderd om ze te kunnen omsingelen. ‘Hierheen, soldaten!’ riep de kapitein, toen na het laatste bevel de soldaten zich wilden verspreiden. ‘Zien jullie niet dat ze al vastlopen! Rechtuit allemaal! Dan snijden we ze de pas af.’

De hele troep snelde nu aaneengesloten rechtuit. Maar ook zij waren nu op de slikgronden gekomen. Daar gleed een van de soldaten uit en zakte door het ijs van een brede greppel. ‘Vooruit, mannen! Hij komt er zelf wel uit!’ riep de luitenant onder het lopen tot een paar soldaten, die onwillekeurig waren blijven staan om hun makker te helpen. ‘Vooruit ...’ Maar nauwelijks was hij zover gekomen of hij gleed uit

en lag zelf in de slikkerige sneeuw te spartelen. Ook de kapitein en de andere soldaten gleden telkens uit.

‘Vooruit, mannen! Zo ontkomen ze ons nog!’ schreeuwde de kapitein. Met hernieuwde moed snelden de Fransen voorwaarts. Maar wat was dat? Daar schoot de voorste man plotseling in de diepte. En op hetzelfde moment volgde de tweede – de kapitein. De luitenant en de soldaten konden zo snel hun vaart niet inhouden en vlogen bovenop hen en over hen heen. Maar ook zij verdwenen bijna helemaal.

Wat was het geval? Lieuwe, die de kweldergronden achter Ezumazijl goed kende, wist dat hier een gedeelte onbetrouwbaar was. Er was een deel van de nog onbegroeide kwelder, dicht bij de zeekant, dat bestond uit week slik. Een laag van minstens anderhalve meter dik bood aan de voet geen enkele steun. Pas op de diepte werd de bodem harder. En omdat het voortdurend onder water liep, droogde het slik niet uit. Hierheen had Lieuwe de Fransen gelokt. Omdat hij bij nacht de plaats niet al te nauwkeurig kon zien had hij zijn pas ingehouden. Nu bleven hij en Jelle stilstaan.

‘Wat gebeurt daar?’ vroeg Jelle in verbazing. ‘Is daar een sloot?’

‘Nee’, zei Lieuwe, ‘ik heb ze in een slikput gelokt. Wij zijn voorlopig veilig.’

‘Ze zullen toch niet in het slik stikken, Lieuwe? Dat zou ik vreselijk vinden.’

‘Nee, wees maar gerust. Ze komen er wel weer uit. Maar dat zal nog wel een tijdje duren. De put is nergens dieper dan vijf voet. Wij moeten nu zien dat we verder komen. Ze zullen ons wel niet direct volgen, want ze hebben genoeg met zichzelf te stellen. Maar je kunt erop rekenen dat we ze morgenochtend achter ons aan krijgen.’

De slikput bood een dwaze aanblik. Tien mannen deden wanhopige pogingen om zich uit het slik los te werken. Ze schreeuwden en scholden op elkaar, want ze hinderden elkaar in hun pogingen zich te

bevrijden. Het was een kluwen worstelende mensen. De kapitein was ook nu de eerste die zijn tegenwoordigheid van geest herwon. ‘Stilte, mannen!’ riep hij. ‘Hinder elkaar niet, want dan zink je nog dieper in de modder weg. Laat je plat op de grond vallen en probeer zo de kant te bereiken.’

De soldaten gehoorzaamden. De meesten waren echter al te diep in het slik weggezakt, dan dat zij zich plat neer konden werpen. Maar het lukte de soldaten die het meest achteraan hadden gelopen. Opnieuw begon een wanhopige worsteling en onwillekeurig slaakten enkelen kreten van angst. Zij wisten niet dat de slikput maar anderhalve meter diep was.

‘Stilte!’ gebod de kapitein opnieuw. ‘Hou je kalm. Willen we gered worden, dan moeten we voor alles kalm wezen ...’

‘Gelukkig, wij zijn eruit!’ juichten nu de beide soldaten, die zich uit het slik hadden losgewerkt. ‘Nu jullie ...’ Ze bogen zich voorover om een van de mannen, die tot aan zijn middel in het slik weggezonden was, de hand te geven. Geen ogenblik dachten ze eraan hun kapitein en luitenant en hun makkers in de steek te laten.

‘Stop, mannen!’ schreeuwde de kapitein, die zag dat ze zich vooroverbogen. ‘Stop! Zo raken jullie er zelf weer in. Jullie moeten planken halen. Vlug. Laat de beide mannen, die bij de paarden zijn, ook meekomen. Als we eruit komen vinden we de paarden wel weer. Vlug, vlug. Bij de boerderij daarginds liggen wel kruidelen op de mesthoop. Misschien staan er ook wel wagenschotten. Neem mee wat jullie maar vinden. Maar vlug ...’

De beide mannen holden al weg.

‘En nu jullie zoveel mogelijk plat liggen. Wie dat niet kan, moet de armen zover mogelijk plat op de grond uitstrekken. Beweeg je niet en maak je niet ongerust. We komen er nog wel uit.’ De kapitein, die evenmin wist hoe diep de put was, geloofde zelf niet dat ze nog gered zouden worden. Maar hij was een goed officier en wilde zijn mannen moed inspreken. En de soldaten gehoorzaamden onvoorwaardelijk aan

hun kapitein. Ook nu, in deze hachelijke omstandigheden.

Na de woorden van de kapitein werd alles stil. Niemand die een woord sprak of zich ook maar bewoog. Zo wachtten de mannen. Over de kale kweldergronden woei droefgeestig de wind. IJzig koud sneed hij de mannen in het gezicht. Maar ze merkten in hun grote spanning geen kou. Stil wachtten ze ... roerloos ... Hoor ... komen ze terug?

De beide soldaten renden naar hun makkers die bij de paarden waren, zo vlug ze konden. Toen ze de kruin van de dijk bereikt hadden, riepen ze hun makkers al. 'Pierre en Jean ... kom vlug, vlug ...'

Natuurlijk begrepen de beide wachters er niets van. Wat bedoelden hun makkers met dat geschreeuw? Ze hadden de paarden in beweging gehouden door met hen op de weg heen en weer te stappen. Maar nu bleven ze staan. 'Wat is er? Wat willen jullie?'

'Kom, kom mee', riepen de beide anderen, terwijl ze de dijk afrenden. Maar ze waren wel genoodzaakt eerst kort alles te vertellen, voor de anderen de paarden in de steek lieten. Zodra zij echter begrepen in hoe groot gevaar hun makkers zich bevonden, renden ze naar de boerderij. Bij de boerderij vonden ze spoedig wat ze zochten. Zwarte en lange kruidelen, planken die gebruikt werden om kruiwagens overheen te rijden, lagen bij de mesthoop. En tegen de achtermuur vonden ze verschillende zijschotten van wagens. Na enkele ogenblikken gingen ze terug, zwaar beladen.

'Ik hoop maar dat ze het zolang uithouden. Zouden de beide kerels ons met opzet daarheen gelokt hebben?'

'Natuurlijk is het opzet. 't Was trouwens ook hun enige kans. Waar zijn ze gebleven?'

'Weet ik het? Ik had genoeg met mezelf te doen. Ze zullen wel ontkomen zijn.'

Zo vlug ze konden renden de mannen terug. Hun makkers in de slikput wachtten.

Ondertussen zochten Lieuwe en Jelle een goed heenkomen. Ze volgden een tijd lang de zee kant; daarna sloegen ze rechtsaf. Dwars door de kwelder gingen ze naar de dijk toe. ‘Aan dat gevaar zijn we gelukkig ontsnapt’, zei Lieuwe. ‘Maar we moeten oppassen. Ze schijnen ons gezien te hebben en toen ze merkten dat we ons verstopten, kregen ze argwaan.’

‘We hadden misschien maar brutaal moeten doorgaan’, dacht Jelle.

‘Misschien’, zei Lieuwe. ‘Maar vergeet niet dat ons signalement langs de hele kust is bekendgemaakt. En nu hebben we ons wel vermomd, maar we moeten ons toch zo weinig mogelijk vertonen. Bovendien, al zouden ze ons hebben laten lopen, dan zouden ze nog hebben gerapporteerd dat ze hier te middernacht een paar mannen hadden ontmoet. En als ze dan op Oostmahorn van de kustwacht van onze ontsnapping hadden gehoord, konden ze wel vermoeden dat wij de voortvluchtigen waren. Ze weten het nu ook, maar daar kunnen we nu eenmaal niets meer aan doen.’ Zo pratend bereikten de beide mannen de dijk. ‘We zijn er maar weer een uur door verlaat’, bromde Lieuwe.

Inderdaad bereikten ze de weg wel niet helemaal op het punt waar ze hem verlaten hadden, maar toch waren ze er niet zo heel ver vandaan. Ze kwamen op de weg precies op de hoek waar de boerderij van de moeder van Lubbert Klazes stond. De dijk, die vanaf Ezumazijl in zuidelijke richting gelopen had, boog zich hier naar het oosten om. De weg vormde een driesprong. Links volgde de weg de dijk, terwijl een andere tak rechtuit liep naar het dorp Ee. ‘Welke kant moeten we nu uit?’ vroeg Jelle aan zijn vriend. ‘De dijk langs, zeker?’

‘k Weet het niet’, was het antwoord. ‘Ik was het eerst wel van plan, omdat ik dacht dat van hier tot Dokkumer Nieuwezijlen toch geen kustwacht is. Maar nu we deze soldaten ontmoet hebben, ben ik er niet zo heel zeker van. We zullen ... Maar hoor ...’ Plotseling brak Lieuwe zijn woorden af en greep Jelle bij de arm. Ze luisterden beiden ... Duidelijk hoorden ze paardenhoeven op de bevroren grond. Ze keken elkaar aan. Toen begon Lieuwe te lachen. ‘Natuurlijk de paarden van

de soldaten. Wat dom dat we daar niet aan dachten.’

‘Maar ze komen deze kant uit’, zei Jelle. Inderdaad werd de stap van de paarden duidelijker hoorbaar. Nu konden ze ook een donkere massa onderscheiden. Omdat ze precies op de plaats stonden waar de dijk een bocht maakte, hadden ze niet het gedeelte van de weg waar de paarden stonden, kunnen zien. Nu ...

‘Daar heb je ze!’ riep Lieuwe. Inderdaad kwamen de paarden kalm aangestapt. In hun haast hadden de beide oppassers ze niet aan de wilgenstruiken vastgebonden. ‘Vlug, Jelle. Pak een paard beet. Hier, dit!’ riep Lieuwe. Even later hadden hij en Jelle een paard bij de teugel. Er ontstond onder de overige paarden enige verwarring. Maar een paar kalmerende woorden van Lieuwe misten hun uitwerking niet op de dieren. Even later bleven ze staan.

‘We houden elk een paard, Jelle’, zei Lieuwe. ‘En de andere drijven we weg. Ik begrijp niet dat ze er geen oppassers bij gelaten hebben.’

‘Misschien hebben ze die geroepen om hun makkers uit de slikput te helpen’, antwoordde Jelle.

‘Nou, hoe het ook zit’, zei Lieuwe, ‘wij hebben hun paarden. Houd jij die zwarte, dan houd ik deze bruine merrie.’

‘Zouden we het wel doen, Lieuwe? Is dat geen stelen?’ vroeg Jelle.

‘Nee, stelen is het zeker niet. Kom, schiet op.’ Lieuwe sprong al te paard. Half onwillig volgde Jelle zijn voorbeeld. ‘Hier, deze kant uit’, riep Lieuwe. ‘We volgen de dijk. Blijf jij achter de paarden en jaag ze op.’

Lieuwe was al vooruitgereden. Waar de weg de richting naar Ee insloeg hield hij zijn paard in en posteerde zich dwars op de weg. Daar kwamen de paarden, door Jelle opgejaagd, al aan. ‘Vooruit!’ Lieuwe klapte in de handen. ‘Terug ... ksst. Zo ...’ De dieren gingen nu oostwaarts langs de dijk. Ze snelden in galop voorwaarts. Lieuwe voegde zich nu bij Jelle. ‘Vlug. In stevige galop’, riep hij, terwijl hij zijn paard een tikje gaf.

‘Ja, maar ...’

‘Nee’, weerde Lieuwe af, ‘we hebben nu geen tijd. En laat alles maar aan mij over. Straks zal ik het je wel uitleggen.’

Onwillig haalde Jelle de schouders op. Hij wilde niet stelen. En was dit geen diefstal? Maar hij was nu wel gedwongen mee te doen.

De snelle draf verhinderde een gesprek. Snijdend blies de wind hun in het gelaat. Gelukkig boog de dijk zich spoedig weer zuidwaarts. Maar dat hielp niet veel, want nu verlieten zij de dijk. Voor hen strekte zich de weg naar Dokkumer Nieuwezijlen uit. Voort vlogen de paarden over de besneeuwde weg, zodat de ruiters ze nauwelijks konden bijhouden. Hun dieren galoppeerden ook flink. Ha, wat reden ze hard. Hoog stoof de sneeuw op onder de hoeven.

Vol stond de maan aan de hemel. De weersverwachting van Lieuwe was niet uitgekomen. De wolken waren verdwenen, weggevaagd door de wind die nog krachtiger dan enkele uren geleden uit het oosten blies. Hoewel het ijzig koud was voelden de mannen geen kou meer. Ze hadden alles vergeten; de snelle rit over de maanbeschenen witte velden bracht hen in verrukking. Ha, blaas op ... Bulder door schoorstenen en jaag woest over de vlakten; wij tarten de wind. Hoog richtten ze zich op, Lieuwe Botes en Jelle Lolkes. Prikkelend joeg het bloed door hun aderen. En boven hen zong de wind zijn woeste overwinningslied ... Maar Lieuwe en Jelle lachten – dit was nog eens heerlijk.

Plotseling ... ‘Halt!’ De paarden, in hun snelle loop gestuit, steigerden. Maar daar grepen geofefende handen al naar de teugels. Onwillekeurig hield Jelle zijn paard in. ‘Doorrijden’, zei Lieuwe zacht. ‘Ik heb dit wel voorzien. We komen er wel door.’

Bij de sluis op Dokkumer Nieuwezijlen¹ lag een sterke bezetting van de kustwacht. Een kapitein voerde hier het commando over een com-

1 Dokkumer Nieuwezijlen ontleende zijn belangrijkheid aan de sluizen, of zijlen zoals ze in het Fries genoemd werden. Ze waren veel groter dan die van Ezumazijl. De scheepvaart was hier ook drukker.

pagnie Fransen. De kapitein was tevens commandant van de kustwacht langs het oostelijke deel van de Friese kust. Vanuit Dokkumer Nieuwezijlen werden de manschappen gedetacheerd naar de verschillende kustplaatsen.

De kapitein met een luitenant en een tiental manschappen waren enkele uren geleden uitgereden voor een inspectietocht. Het was deze troep die Lieuwe en Jelle hadden ontmoet en die door hen in een slikput was gelokt.

Bij de sluis stonden slechts enkele huizen. In dit gehucht hadden de Fransen een sterke bezetting. Dag en nacht werden de brug en de sluizen bewaakt. Nu had de soldaat, die aan de noordzijde van de sluis op wacht stond, de naderende troep paarden bemerkt. Hij had alarm geblazen en zo stond de gehele wacht klaar ze op te vangen.

‘Leid de paarden weg’, gebod de sergeant, die als wachtcommandant het bevel voerde. Hij wendde zich om en ontdekte toen Lieuwe en Jelle, die dichterbij gekomen waren. ‘Halt. Afstappen’, gebod hij kort.

Maar dit was tegen Lieuwes bedoeling. ‘Wir haben gene Zeit’, zei hij in gebroken Duits. ‘Wij sind Peerdenkaufleute en wollen ...’

‘Ja, dat is allemaal best’, viel de sergeant hem in de rede. ‘Je kunt afstappen en gauw ook.’

‘Maar – aber ...’

‘Wat? Mannen ...’ De sergeant wilde de soldaten bevel geven Lieuwe van het paard te sleuren. Deze, die merkte dat verzet niet baatte, liet zich van het paard glijden.

‘Breng hem in het wachthuis’, beval de sergeant. ‘En twee soldaten blijven bij de andere ruiter. We zullen eerst eens horen wat deze snuiter heeft te zeggen.’ Hij begaf zich daarop naar het wachthuis.

‘En nu, wie zijn jullie?’ zo wendde hij zich tot Lieuwe.

Deze bleef uiterlijk heel kalm, hoewel hij begon te vrezen dat het weleens verkeerd kon aflopen. ‘Wij zijn paardenkopers’, gaf hij in gebroken Duits-Hollands ten antwoord. ‘We hebben gisteren paarden opgekocht achter Dokkum en zijn nu op reis naar Groningen.’

‘Zo, en waarom reizen jullie dan in de nacht?’

‘Omdat we morgen vroeg aan de markt moeten wezen en ...’ Een luide tik op de deur deed hem zijn zin afbreken. Meteen werd de deur opengeworpen en een soldaat stormde binnen: ‘Sergeant, de paarden ...’

‘Wat is er met de paarden? En je kunt toch eerst wel behoorlijk salueren.’

Onmiddellijk stond de soldaat in de houding.

‘En nu je boodschap.’

‘De paarden die deze mannen voortdreven, zijn die van onze makers. En die van de kapitein en de luitenant worden bereiden door de beide mannen. Wij hebben ze duidelijk herkend. Bovendien dragen ze nog zadel en stijgbeugels ...’ Lieuwe verbleekte. Stom dat hij had vergeten de paarden het zadeltuig af te doen. Ze waren verloren! Ontkennen baatte niet meer. Maar op hetzelfde ogenblik had hij al een plan gemaakt.

De mededeling van de soldaat had in het wachthuis verbazing gewekt. ‘Wat?’ riep de sergeant. ‘Van onze mak...’ Maar verder kwam hij niet. Lieuwe had plotseling met één sprong de deur bereikt. De soldaten die hem bewaakten, hadden net als de anderen de boodschapper in verbazing aangestaard en zodoende een moment niet op Lieuwe gelet.

Lieuwe had de deur al opengerukt en holde naar buiten.

Een van de soldaten die Jelle moest bewaken, leidde de paarden bij de teugels en liet ze heen en weer stappen, terwijl de ander de ruiter in het oog hield. Met getrokken pistool stapte hij naast hem voort. Wat nu gebeurde was het werk van een ogenblik. Met een paar sprongen was Lieuwe bij hen en voor de soldaat die Jelle bewaakte nog goed wist wat er gebeurde, gaf Lieuwe hem een stoot in de maagstreek die hem achterover deed tuimelen en de eerste minuten naar lucht deed happen. Ook de andere soldaat verging het niet beter. ‘Gauw, Jelle, we moeten vluchten!’ schreeuwde Lieuwe zijn makker toe.

Maar Jelle had al direct begrepen dat ze zich in groot gevaar bevonden. Hij had de paarden al gewend. ‘We moeten terug!’ riep hij naar

Lieuwe. ‘We kunnen de brug niet meer over!’

Lieuwe had zich met een sprong in het zadel geworpen. Het was hoog tijd. Achter zich hoorden ze geschreeuw.

Lieuwes plotselinge vlucht veroorzaakte in het wachthuis een moment van verwarring. ‘Houd hem!’ ‘Pak hem!’ ‘Daar gaat-ie!’ riepen ze door elkaar. Maar direct klonk erbovenuit de bevelende stem van de sergeant: ‘Hem na, mannen, grijp hem!’ Ze stormden het wachthuis uit. Ha, daar waren ze nog, de schurken! De soldaten grepen naar de paarden. Een had al de teugel van Lieuwes paard beet.

Het was een hachelijk moment. Maar Lieuwe had niet voor niets onder zijn makkers de naam van onverschrokkenheid en koelbloedigheid! ‘Vlug, jij vooruit!’ beet hij Jelle toe. ‘Ik houd ze wel een paar minuten op.’ Op hetzelfde ogenblik liet hij zijn paard steigeren. Toen beschreef het een cirkel op de achterbenen. Verschrikt stoven de soldaten naar alle kanten. Met een geweldige sprong vloog het paard nu vooruit. Daar viel een schot en een kogel suisde rakelings Lieuwe voorbij. Het was de sergeant die geschoten had. Weldra klonken er meer schoten, maar Lieuwe en Jelle waren al te ver dan dat ze een gemakkelijke trefkans boden.

Voort ging het nu in jagende galop. Lieuwe, die zijn vriend had ingehaald, nam de leiding. Nadat ze een tijdje de weg hadden gevolgd, verlieten ze deze. Want Lieuwe wilde niet weer terug. Nu ze niet bij Nieuwezijlen het Dokkumerdiep konden passeren, moesten zij proberen op een andere plaats erover te komen. Daarom wendde hij nu de teugel, een voorbeeld dat Jelle onmiddellijk volgde. En nu ging het over de weilanden, over het ijs van sloten en plassen. ‘We moeten het Dokkumerdiep houden!’ schreeuwde Lieuwe zijn makker toe. Maar deze kon hem niet verstaan. Dat was bij zo’n vaart onmogelijk.

‘Naar de paarden! Vlug, mannen!’ schreeuwde de sergeant. Direct werden zijn bevelen uitgevoerd. Maar toch verliep er enige tijd voor ze uitreden. Lieuwe en Jelle hadden nu al een grote voorsprong.

‘Daar gaan ze!’ schreeuwde de sergeant. Het werd een spannende rit. De sergeant en zijn acht soldaten waren woedend. Ze wilden en ze zouden de vluchtelingen weer gevangennemen. Zij hadden verse paarden, terwijl die van Lieuwe en Jelle al een hele rit achter de rug hadden.

Maar Lieuwe en Jelle waren vastbesloten zich niet te laten vangen. Hun paarden toonden nog niet het minste spoor van vermoeidheid. En de dieren galoppeerden alsof ze zelf plezier in de tocht hadden. En was het gevaar niet zo groot geweest, dan zouden ook Lieuwe en Jelle van de tocht genoten hebben. Het ging dwars over de velden; geen sloot belemmerde hun vaart, want overal was het ijs sterk genoeg. Het dorre riet kraakte onder de paardenhoeven; de wuivende pluimen schenen een zachte zang te zingen. Over de besneeuwde velden stoven ze voort. Ha, dat was nog eens rijden! Toe maar, bruine – flink zo, zwarte! Gooi je benen hoog de lucht in! Een sprong – zo, dat kleine slootje zijn we alweer over ... Boven hun hoofden joeg de wind de wolken vaneen; maar de wind deerde hen niet want ze hadden hem in de rug. Hun adem ging sneller, hun ogen schitterden. Niets hoorde men in het veld dan in de verte de hoefslag van de andere paarden. ‘Wij winnen, Jelle!’ schreeuwde Lieuwe zijn makker toe. ‘Wij winnen!’

Onwillekeurig had Jelle zijn paard even ingehouden. ‘Kom!’ riep Lieuwe. ‘We hebben geen tijd te verliezen.’ Maar nauwelijks had hij dit gezegd of zijn paard struikelde. Het schoot voorover. Lieuwe zag het gevaar aankomen. Met een wijde boog vloog hij over het paard heen en kwam gelukkig op zijn voeten terecht. Wel sloeg hij direct achterover, maar hij raakte niet gewond. Anders was het echter met het paard. Het was zo te zien heel ongelukkig terechtgekomen. Lieuwe probeerde het overeind te laten komen, maar het ging niet. Jelle had zijn paard tot staan gebracht en was, nadat hij uit het zadel gesprongen was, dichterbij gekomen. Met vereende krachten probeerden ze het dier te laten opstaan. Maar ook deze poging mislukte. Het arme paard hinnikte smartelijk.

‘Het schijnt een been gebroken te hebben’, zei Jelle. ‘Je moest maar bij mij op het paard stijgen, want ze halen ons in.’

‘Er zal wel niet anders opzitten’, antwoordde Lieuwe met een zucht. ‘Het spijt mij voor het paard. ’t Is jammer voor het mooie dier. En nu moet ik het hier alleen laten. Kon ik het maar een beschutte plaats geven ...’

‘Kom’, drong Jelle aan. ‘De soldaten zijn al dichtbij.’ Inderdaad konden ze al duidelijk hun gestalten onderscheiden. Hun juichkreten toonden dat zij dachten gewonnen te hebben.

Lieuwe was bij Jelle op het paard gesprongen. Het was een sterk paard, maar het zou toch de andere paarden niet voor kunnen blijven, nu het een dubbele last droeg. Dat begrepen Lieuwe en Jelle best. ‘Links aanhouden. We moeten het Dokkumerdiep opzoeken’, zei Lieuwe, die als vanzelfsprekend de leiding had.

‘Maar we zullen er niet over kunnen. In de sloten is het ijs vertrouwd, maar op het Diep niet.’

‘We moeten, Jelle! ’t Is onze enige kans om te ontkomen.’ Lieuwe gaf het paard een flinke klap op de dij. Het snelde nu met zijn berijders in zuidelijke richting voort. Lieuwe keek achter zich. De achtervolgers waren al vlakbij. Zij waren ook de zuidelijke richting ingeslagen. Daar suisde een kogel rakelings over de hoofden van de vluchtelingen. Onwillekeurig bogen beiden hun hoofden voorover.

‘Zouden we ons maar niet overgeven, Lieuwe?’ Jelle was geen lafaard. Maar er scheen geen redding mogelijk.

‘Nee, Jelle, nooit!’ antwoordde Lieuwe. ‘Voort paard, voort!’ Het paard hield zich bewonderenswaardig. De afstand tussen vervolgd en vervolgers bleef ongeveer gelijk. Maar lang zou het paard het niet kunnen uithouden.

‘Hoera! Daar hebben we het Dokkumerdiep al!’ schreeuwde Jelle plotseling. Inderdaad zagen ze voor zich de met riet omzoomde oever van het brede Diep. Hoewel het niet meer in zee stroomde, zoals vroeger, was het nog een breed water.

Jelle en Lieuwe waren van het paard gesprongen. ‘Voorzichtig, Jelle. Ik ga voorop’, zei Lieuwe.

‘Moet het paard mee?’

‘Ja, natuurlijk. Als het ijs het houden kan, dan hebben we hem nodig. En als het niet houdt, dan kunnen we hem terugjagen.’ Maar het ijs kon het paard niet dragen. Dat bleek al spoedig. Aan de kant ging het nog wel. Maar in het midden was een geul voor de scheepvaart opzettelijk vrij gehouden. ‘k Was er al bang voor’, zei Lieuwe. ‘Wat nu?’ Ja, wat nu?

De soldaten hadden ook het Dokkumerdiep bereikt. Daar hoorden Lieuwe en Jelle het riet al onder hun voeten kraken. ‘Daar heb je ze’, fluisterde Jelle. En inderdaad vertoonden zich aan de rietzoom de vage gestalten van de soldaten.

‘Sta stil!’ schreeuwde de sergeant. ‘In naam van de keizer, geef u over!’

‘We zijn verloren, Lieuwe’, zei Jelle. ‘We zullen ons moeten overgeven.’

‘Nooit!’ beet Lieuwe hem toe. ‘Volg mij!’ Lieuwe wendde het paard en gaf het een klap op de dij. Het snelde terug. Een juichkreet klonk. De soldaten dachten dat de vluchtelingen terugkeerden.

‘Nu vlug, Jelle.’ Voor Jelle precies begreep wat zijn makker wilde, hoorde hij een plons. Lieuwe had zich in het water geworpen. Wat? Nu, bij deze barre kou! Oh, maar dat kon toch niet! Maar Lieuwe kwam al proestend boven en zwom nu met brede slagen naar de overkant. En tegelijk hoorde Jelle de soldaten, die over het ijs kwamen aangesnel. Dat maakte een eind aan zijn aarzeling.

‘Ze zijn door het ijs gezakt!’ schreeuwde de sergeant. ‘Voorzichtig mannen. ’t Is niet vertrouwd. Het ligt in het midden nog open.’ De soldaten bleven staan. ‘We staken nu maar onze vervolging, mannen’, oordeelde de sergeant. ‘Redden kunnen we ze niet. Ik waag er mijn leven tenminste niet aan.’

‘Maar kunnen ze niet in het water gesprongen zijn, sergeant’, merkte

een van de soldaten op. ‘Ze zijn hier aan het water gewend en sommigen kunnen zwemmen als waterratten.’

‘Nou, jij mag ze nog wel achterna’, spotte de sergeant. ‘Als je dicht bij de geul komt, brokkelt het ijs af en schiet je zo in de diepte.’

De soldaat haalde zijn schouders op. Zijn meerdere moest het ten-slotte zelf weten.

‘Vooruit, mannen!’ zo wendde de sergeant zich tot zijn manschappen. ‘We gaan terug. We bevriezen met deze kou.’ Even later zaten ze weer te paard. Het paard van Jelle voerden ze met zich mee.

Bij het paard van Lieuwe hielden ze stil. ‘Wat zullen we hiermee, mannen?’ zei de sergeant.

‘t Lijkt me het beste dat we hem maar een kogel geven. Want we kunnen hem niet mee krijgen. En als we hem laten liggen, gaat hij toch dood. We zullen hem maar uit z’n lijden verlossen.’

‘Ellendig werk’, mompelde de sergeant, die veel van paarden hield. ‘Maar ’t kan niet anders.’

‘Brrr, ’t is koud, Lieuwe’, zei Jelle. Hij had nu zijn makker bereikt.

‘Stil’, was het antwoord. ‘Ze hoeven niet te weten waar we precies zijn. We moeten nu zien dat we eruit komen.’ Ze hadden de rand van het vaste ijs bereikt. Nu kwam het moeilijkste nog. Zou de rand niet afbrokkelen? Zou het ijs het houden? ‘Probeer jij eerst’, fluisterde Lieuwe tegen Jelle. ‘Jij bent het lichtst.’

Jelle legde de ene hand op het ijs. Dan de andere. Voorzichtig hief hij nu zijn bovenlichaam uit het water. Dan ... krak ... Het ijs brak. Snel stak Jelle zijn rechterarm uit en greep de afgebroken rand, om niet voorover onder water te schieten.

Lieuwe was een paar meter zijwaarts gezwommen. ‘Ik zal ’t hier proberen!’ riep hij zacht tegen Jelle. Maar ook Lieuwes poging mislukte.

Jelle hield zich met moeite aan de rand van het ijs vast. Het water was erg koud. Het dunne laagje ijs dat pas gevormd was, sneed hun handen en gezicht open. ‘Ik kan niet meer’, zei Jelle.

‘Moed houden, Jelle!’ riep Lieuwe die merkte dat Jelle zijn pogingen opgaf. Ook Lieuwe was zo goed als verkleumd. ‘Je armen zover mogelijk plat op het ijs en dan langzaam omhoog.’

Jelle probeerde de raadgeving van zijn makker op te volgen. Hij bracht de armen op het ijs. Nu omhoog. Maar zijn benen schenen wel van lood te wezen. Hij hijgde van inspanning. ‘Ik kan niet’, kreunde hij. Ook bij Lieuwe was het ijs weer afgebrokkeld. Zouden ze hier moeten verdrinken? ‘Help me!’ riep Jelle. ‘Ik kan me niet langer vasthouden.’

Lieuwe zwom naar zijn vriend toe en probeerde hem te steunen. ‘Houd vast, Jelle. Hier, leg je hand op mijn schouder. Zo – nu omhoog ...’ Krak – weer brak een stuk van het ijs af en Jelle en Lieuwe schoten voorover. Zou dat het einde zijn? ‘Help ons, God!’ Uit Jelles en Lieuwes hart steeg het gebed op. ‘Oh, God, red ons ...’

Daar ... wat was dat? Over het ijs schoof een donker voorwerp naar hen toe. Het kwam al dichterbij. Dan een gestalte. ‘Houd vol. Nog een ogenblik.’ Het was een grove stem die deze woorden sprak. Toen voelde Jelle zich bij de pols gepakt. ‘Voorzichtig nu. Zo ...’ Jelle probeerde mee te helpen. Maar hij kon niet meer. Hij voelde zich echter uit het water getrokken ... Toen wist hij niets meer.